

คู่มือแนวทางการปฏิบัติงานของครู และบุคลากรทางการศึกษากลุ่มกิจการนักเรียน

งานที่ 1: การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา

1. หลักการและเหตุผล

ยาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญของประเทศที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนที่อยู่ในช่วงวัยเรียน ซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทำให้มีความเสี่ยงสูงต่อการถูกชักจูงให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด

สถานศึกษาจึงต้องมีมาตรการที่ชัดเจนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวก และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียน

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อป้องกันและลดความเสี่ยงที่นักเรียนจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด
2. เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะชีวิตในการปฏิเสธยาเสพติดให้แก่นักเรียน
3. เพื่อสร้างระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เป็นระบบ มีประสิทธิภาพ และยั่งยืน

3. ขอบเขตการดำเนินงาน

ดำเนินการกับนักเรียนทุกระดับชั้น ครอบคลุมด้านการให้ความรู้ การสร้างภูมิคุ้มกัน การเฝ้าระวัง การคัดกรอง การให้คำปรึกษา และการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน รวมถึงการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เช่น สถานีตำรวจ โรงพยาบาล หน่วยงานสาธารณสุข ฯลฯ

4. วิธีการและขั้นตอนการปฏิบัติงาน

1. วางแผนการดำเนินงาน:
 - จัดตั้งคณะกรรมการป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา
 - กำหนดแผนปฏิบัติงานตลอดปีงบประมาณ

2. การคัดกรองนักเรียนกลุ่มเสี่ยง:

- ใช้แบบประเมินพฤติกรรมเสี่ยง เช่น SDQ, แบบคัดกรองของ สพฐ.
- สังเกตพฤติกรรม เช่น ขาดเรียนบ่อย เก็บตัว ก้าวร้าว มีปัญหาครอบครัว

3. จัดกิจกรรมรณรงค์:

- เช่น วันต่อต้านยาเสพติดโลก (26 มิถุนายน) การเดินรณรงค์ แข่งขันโปสเตอร์ จัดนิทรรศการ
- ประกวดขบวนรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด แข่งขันวาดภาพต่อต้านยาเสพติด

4. การให้ความรู้และพัฒนาทักษะชีวิต:

- บรรยาย/อบรมเกี่ยวกับโทษของยาเสพติด ทักษะการปฏิเสธแรงจูงใจ
- เชิญวิทยากรภายนอก เช่น ตำรวจหรืออดีตผู้ติดยา

5. การให้คำปรึกษาและดูแลรายกรณี:

- ให้ครูที่ปรึกษาดูแลตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (HS System)
- บันทึกข้อมูลลงในระบบ MOE-DATA หรือระเบียบสะสม

6. การรายงานและติดตามผล:

- ประเมินผลรายเดือน/ภาคเรียน และสรุปรายงานผู้บริหาร

5. ระยะเวลาดำเนินงาน

ดำเนินการตลอดปีการศึกษา โดยแผนงานสามารถแบ่งได้เป็น:

- ภาคเรียนที่ 1: การคัดกรอง / เริ่มต้นกิจกรรมรณรงค์
- ภาคเรียนที่ 2: การเสริมทักษะชีวิต / ติดตามและรายงานผล

กิจกรรมหลักจะมีการสรุปผลเป็นรายภาคเรียน และมีการปรับแผนหากจำเป็น

6. บทบาทหน้าที่ของครู/บุคลากร

- ครูที่ปรึกษา: เป็นผู้ใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุด ทำหน้าที่เฝ้าระวัง สังเกตพฤติกรรม และคัดกรองเบื้องต้น
- ครูแนะแนว: ให้คำปรึกษาเชิงลึก บำบัดจิตใจ และเสริมสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
- หัวหน้างานกิจการนักเรียน: เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการวางแผน ดำเนินงาน และประสานงานกับหน่วยงานภายนอก
- ผู้บริหาร: ให้การสนับสนุนเชิงนโยบาย อนุมัติโครงการ และติดตามผลการดำเนินงาน

7. เครื่องมือ/แบบฟอร์มที่ใช้

- แบบฟอร์มคัดกรองนักเรียนกลุ่มเสี่ยง (พัฒนาตามแนวทาง สพฐ.)
- แบบบันทึกพฤติกรรมรายวัน/รายเหตุการณ์
- แบบฟอร์มให้คำปรึกษา
- รายงานสรุปผลการดำเนินกิจกรรมป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา

8. กฎหมาย/ระเบียบที่เกี่ยวข้อง (ขยายความ)

- พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522: กำหนดโทษและมาตรการทางกฎหมายกับผู้เสพ/ค้า
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม: เน้นการดูแลนักเรียนตามหลักสิทธิมนุษยชน
- ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน พ.ศ. 2560: กำหนดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (HS System)
- แนวทางโรงเรียนปลอดภัยยาเสพติด (โดย สพฐ.): ให้สถานศึกษาปฏิบัติตามเกณฑ์และแบบประเมินที่ชัดเจน

9. การติดตาม ประเมินผล และรายงานผล (ขยายความ)

- ใช้แบบฟอร์มประเมินกิจกรรมเป็นรายครั้ง เช่น ความพึงพอใจของนักเรียน ความเข้าใจในเนื้อหา
- สรุปผลกิจกรรมและจัดทำรายงานส่งให้ผู้บริหารและสำนักงานเขตพื้นที่
- ใช้ข้อมูลสถิติ เช่น จำนวนกลุ่มเสี่ยงที่ลดลง เพื่อปรับปรุงแผนการดำเนินงานในปีถัดไป

งานที่ 2: งาน TO BE NUMBER ONE

1. หลักการและเหตุผล

โครงการ TO BE NUMBER ONE เป็นโครงการตามแนวพระดำริของทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเยาวชน ด้วยการส่งเสริมให้เกิดค่านิยมที่ถูกต้อง สร้างแรงบันดาลใจ และเสริมสร้างศักยภาพของเยาวชนในเชิงบวกสถานศึกษา จึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและขับเคลื่อนกิจกรรม TO BE NUMBER ONE ตามหลักการ 3 ก และ 3 ย เพื่อให้เกิดผลอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจและเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับนักเรียน
2. เพื่อส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ พัฒนาศักยภาพ และความสามารถของนักเรียน
3. เพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนที่เข้มแข็งในการป้องกันยาเสพติด

3. ขอบเขตการดำเนินงาน

ดำเนินการกับนักเรียนทุกระดับชั้น โดยมีการจัดตั้งชมรม TO BE NUMBER ONE ภายในโรงเรียน และดำเนินกิจกรรมตามกรอบแนวทางของโครงการ เช่น กิจกรรมรณรงค์ กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต และการเข้าร่วมการประกวดชมรมระดับต่าง ๆ

4. วิธีการและขั้นตอนการปฏิบัติงาน

1. จัดตั้งชมรม TO BE NUMBER ONE:
 - คัดเลือกคณะกรรมการนักเรียนที่มีความสามารถและจิตอาสา
 - ประชุมชี้แจงบทบาทหน้าที่
2. จัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปี:
 - บูรณาการร่วมกับแผนกิจการนักเรียน
 - วางกรอบกิจกรรมที่สอดคล้องกับปฏิทินการศึกษา
3. ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง:
 - จัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น ดนตรี กีฬา การแสดง ฯลฯ
 - จัดกิจกรรมรณรงค์และอบรมให้ความรู้เรื่องยาเสพติด

4. ประเมินผลและจัดทำรายงาน:

- ประเมินผลความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมของสมาชิกชมรม
- จัดทำสรุปรายงานเสนอต่อผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. ระยะเวลาดำเนินงาน

ดำเนินการตลอดปีการศึกษา โดยเน้นความต่อเนื่องและการมีส่วนร่วมของนักเรียน โดยแบ่งเป็นช่วง:

- ภาคเรียนที่ 1: รับสมัครสมาชิก / จัดกิจกรรมเปิดชมรม / เริ่มกิจกรรมสร้างสรรค์
- ภาคเรียนที่ 2: จัดกิจกรรมพัฒนา / เตรียมการประกวดระดับจังหวัดหรือประเทศ

6. บทบาทหน้าที่ของครู/บุคลากร

- ครูที่ปรึกษาชมรม: เป็นผู้สนับสนุน ให้คำแนะนำ และติดตามผลการดำเนินงานของชมรม
- ครูแนะแนว/กิจการนักเรียน: ส่งเสริมให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม
- ผู้บริหาร: สนับสนุนงบประมาณ และเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินกิจกรรมระดับโรงเรียน

7. เครื่องมือ/แบบฟอร์มที่ใช้

- แบบบันทึกการเข้าใช้ศูนย์เพื่อสนใจ
- แบบฟอร์มรับสมัครสมาชิกชมรม
- แบบบันทึกกิจกรรมประจำเดือน
- แบบประเมินผลกิจกรรม/ความพึงพอใจ
- แบบรายงานผลการดำเนินงาน TO BE NUMBER ONE

8. กฎหมาย/ระเบียบที่เกี่ยวข้อง

- นโยบายแห่งชาติด้านยาเสพติดของรัฐบาล
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม
- แนวทางการดำเนินงาน TO BE NUMBER ONE โดยกระทรวงสาธารณสุข

9. การติดตาม ประเมินผล และรายงานผล

- ติดตามผลจากรายงานกิจกรรมของชมรมรายเดือน/ภาคเรียน
- ประเมินความต่อเนื่องของกิจกรรมและระดับการมีส่วนร่วมของนักเรียน
- รายงานผลต่อสำนักงานเขตพื้นที่และกระทรวงสาธารณสุข (กรณีประกวด)

งานที่ 3: งานระเบียบวินัย

1. หลักการและเหตุผล

งานระเบียบวินัยนักเรียนถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา เพราะการปลูกฝังวินัยที่ดีจะช่วยให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม และเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำเนินงานด้านระเบียบวินัยจึงจำเป็นต้องมีแนวทางที่ชัดเจน เป็นระบบ และเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งสถานศึกษา

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนมีวินัย เคารพกฎระเบียบของโรงเรียนและสังคม
2. เพื่อส่งเสริมการมีพฤติกรรมที่เหมาะสมและลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์
3. เพื่อให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

3. ขอบเขตการดำเนินงาน

ครอบคลุมนักเรียนทุกระดับชั้นในสถานศึกษา โดยการกำกับ ดูแล ป้องกัน และแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมผ่านกิจกรรมส่งเสริมวินัย การเฝ้าระวัง และการให้คำปรึกษา

4. วิธีการและขั้นตอนการปฏิบัติงาน

1. ประชาสัมพันธ์ระเบียบของโรงเรียนให้กับนักเรียนทุกคนทราบ เช่น การแต่งกาย เวลาเข้าเรียน การใช้โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น
2. จัดเวรครูตรวจการประจำวันเพื่อตรวจการแต่งกาย ความประพฤติทั่วไป และการเข้าเรียนตรงเวลา
3. ใช้ระบบบันทึกพฤติกรรมรายบุคคล ทั้งด้านบวกและลบ เพื่อใช้ในการติดตามพฤติกรรม
4. จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความมีวินัย เช่น การไหว้ครู การเข้าแถวเคารพธงชาติ การทำความสะอาด
5. ประชุมหารือและเชิญผู้ปกครองกรณีที่มีพฤติกรรมที่ต้องได้รับการแก้ไข
6. ดำเนินการตามระเบียบเมื่อมีการฝ่าฝืน เช่น ตักเตือน ทำทัณฑ์บน พิจารณาทัณฑ์บนซ้ำ ฯลฯ

5. ระยะเวลาดำเนินงาน

ดำเนินงานเป็นกิจวัตรประจำวัน ตลอดปีการศึกษา โดยมีการทบทวนและประเมินผลรายภาคเรียน

6. บทบาทหน้าที่ของครู/บุคลากร

- ครูที่ปรึกษา: ดูแลนักเรียนในห้องเรียน และให้คำปรึกษาเรื่องพฤติกรรม
- ครูเวร: ตรวจสอบพฤติกรรมประจำวัน เช่น การแต่งกาย ความสะอาด

- หัวหน้างานกิจการนักเรียน: วางแผนระบบดูแลพฤติกรรม และสรุปรายงานเสนอผู้บริหาร
- ผู้บริหาร: ให้การสนับสนุน และมีอำนาจตัดสินใจกรณีความผิดร้ายแรง

7. เครื่องมือ/แบบฟอร์มที่ใช้

- แบบบันทึกพฤติกรรมรายบุคคล (เชิงบวก/ลบ)
- แบบบันทึกการพบผู้ปกครอง
- ทะเบียนการดักเตือน/ทัณฑ์บน
- ระเบียบโรงเรียน

8. กฎหมาย/ระเบียบที่เกี่ยวข้อง

- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม
- กฎกระทรวงว่าด้วยการลงโทษนักเรียนและนักศึกษา พ.ศ. 2548
- ประกาศกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยระเบียบวินัยนักเรียน พ.ศ. 2564

9. การติดตาม ประเมินผล และรายงานผล

- ติดตามการบันทึกพฤติกรรมในระบบนักเรียนรายบุคคล
- ประเมินแนวโน้มพฤติกรรมที่ดีขึ้น หรือถดถอยรายภาคเรียน
- รายงานสรุปปัญหาและแนวทางแก้ไขต่อผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา

งานที่ 4: งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1. หลักการและเหตุผล

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการสำคัญในการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และจิตวิญญาณ โดยเน้นการดูแลรายบุคคลแบบองค์รวม เพื่อลดปัญหาพฤติกรรมเสี่ยง ป้องกันปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด หรือการออกกลางคันของนักเรียน รวมถึงส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนได้รับการดูแลและพัฒนาศักยภาพอย่างเหมาะสม
2. เพื่อป้องกันและลดปัญหานักเรียน เช่น ยาเสพติด ความรุนแรง หรือการขาดเรียน
3. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4. เพื่อวางระบบและแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานในสถานศึกษา

3. ขอบเขตการดำเนินงาน

ครอบคลุมการดำเนินงานกับนักเรียนทุกคนในสถานศึกษา โดยใช้กลไกของครูที่ปรึกษา, ครูประจำวิชา, งานแนะแนว และคณะกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในการขับเคลื่อนงาน

4. วิธีการและขั้นตอนการปฏิบัติงาน

4.1 การคัดกรองนักเรียน

- ใช้แบบประเมิน SDQ หรือแบบประเมินสุขภาพจิต (ตามแบบ สพฐ.)
- ครูที่ปรึกษาเก็บข้อมูลพฤติกรรมเบื้องต้นจากการสังเกต การสนทนา และการสอบถามเพื่อนร่วมชั้น
- แยกนักเรียนออกเป็นกลุ่ม “ปกติ”, “กลุ่มเสี่ยง”, และ “กลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วน”

4.2 การเฝ้าระวังและส่งเสริม

- จัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ภายในห้องเรียน เช่น สายใยครอบครัว, ชมรม

- ฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การไม่มาเรียน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
- ให้คำปรึกษาเบื้องต้นเป็นรายบุคคล และรายกลุ่ม

4.3 การให้คำปรึกษา

- ครูที่ปรึกษาให้คำปรึกษาเบื้องต้น (อย่างสม่ำเสมอ)
- ประสานงานส่งต่อกรณีรุนแรงไปยังนักจิตวิทยา, งานแนะแนว หรือหน่วยงานภายนอก

4.4 การช่วยเหลือและส่งต่อ

- จัดทำแผนช่วยเหลือรายบุคคล (ICP: Individual Care Plan)
- ส่งต่อกรณีที่ต้องได้รับการดูแลเฉพาะทาง เช่น ปัญหาสุขภาพจิต, ปัญหาครอบครัว, การตั้งครรภ์ในวัยเรียน
- ประสานงานหน่วยงาน เช่น โรงพยาบาล สถานพินิจ มูลนิธิ สถานสงเคราะห์

4.5 การติดตามและประเมินผล

- ติดตามความคืบหน้าของนักเรียนที่ได้รับการช่วยเหลือ
- ประเมินผลรายกรณีและสรุปภาพรวมเป็นรายภาคเรียน

5. ระยะเวลาดำเนินงาน

ตลอดปีการศึกษา โดยมีกิจกรรมสำคัญในช่วงเปิดภาคเรียน เช่น การคัดกรองรายบุคคล และดำเนินการติดตามเป็นรายเดือน มีการสรุปผลการดำเนินงานเป็นรายภาคเรียน และรายปี

6. บทบาทหน้าที่ของครูและบุคลากร

ครูที่ปรึกษา: สังเกต ติดตาม และบันทึกข้อมูลพฤติกรรมนักเรียน

ครูประจำวิชา: สังเกตความร่วมมือ การมีส่วนร่วมในห้องเรียน

งานแนะแนว: ให้คำปรึกษาทางการศึกษา อาชีพ และพฤติกรรม

หัวหน้าระบบดูแลฯ: วางแผน นิเทศ ติดตามผล และสรุปข้อมูล

ผู้บริหาร: สนับสนุนเชิงนโยบายและทรัพยากร

7. เครื่องมือ/แบบฟอร์มที่ใช้

- แบบคัดกรอง SDQ หรือแบบประเมินสุขภาพจิต
- แบบบันทึกข้อมูลรายบุคคล
- แบบแผนช่วยเหลือรายบุคคล (ICP)
- แบบฟอร์มการให้คำปรึกษา
- แบบสรุปผลการติดตาม

8. กฎหมาย/ระเบียบที่เกี่ยวข้อง

- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
- พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546
- ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน พ.ศ. 2548
- แนวทางระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของ สพฐ.

9. การติดตาม ประเมินผล และรายงานผล

- นิเทศติดตามภายในโดยหัวหน้างานระบบดูแลฯ และรองผู้อำนวยการ
- ประเมินพฤติกรรมก่อน-หลังการช่วยเหลือ
- สรุปผลรายกรณี รายระดับชั้น และสรุปรายงานทั้งโรงเรียน
- รายงานต่อคณะกรรมการสถานศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่ฯ